SPROVOĐENJE POLITIKA I ZAHTEVA ZA ENERGETSKU EFIKASNOST I OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE U OKVIRU SSP-A, AER-E I PER-A

Novembar 2020

AUTOR:
BALKAN GREEN FOUNDATION

OBJAVLJIVANJE:
NOVEMBAR 2020

FOTOGRAFIJE SA NASLOVNE STRANE:
TOMATO STUDIO

Objavila Balkan Green Foundation (BGF). Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije ne može se reprodukovati, čuvati u sistem pretraživanja ili preneti, u bilo kom obliku ili na bilo koji način, bez prethodnog pristanka izdavača. Publikacija se može distribuirati elektronskim putem, ali samo u celini i samo u nekomercijalne svrhe.

Ovaj dokument je izrađen u okviru projekta „Promocija zelene energije na Kosovu“ koji je podržala Nemačka vlada preko Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, projekat Kosova za energetsku efikasnost. Stavovi izrađivača ovog dokumenta kao i objavljeni podaci ne odražavaju nužno stavove GIZ-a.

Implemented by

balkan green foundation

Supported by

german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

SADRŽAJ

1. Uvod 1

2. Metodologija 4

3. Pregled energetike 6

4. Napredak Kosova u procesu sprovođenja SSP-a 10

4.1 Nacionalni program za sprovođenje SSP - (NPSSSP) 10

4.1.1 NPISAA 2017-2021 11

4.1.2 NPISAA 2020-2024 15

5. Agenda evropskih reformi 18

6. Evropski programi reformi 23

7. Zaključci 31

8. Preporuke 32

SKRAĆENICE

ACER	Agencija za Suradnju Energetskih Regulatora
CNG	Komprimovani Prirodni Gas
EBRD	Evropska Banka za Obnovu i Razvoj
EC	Evropska Komisija
EnCT	Ugovor o Energetskoj Zajednici
EnCS	Sekretarijat energetske zajednice
ENTSO-E	Evropska Mreža Operatora Prenosnog Sistema Za Električnu Energiju
AER	Agenda Evropskih Reformi
KRE	Kancelarija za Regulaciju Energije
PER	Program Ekonomskih Reformi
EPC	Sertifikat o Energetskim Svojstvima
EU	Evropska Unija
IRENA	Međunarodna Agencija za Obnovljive Izvore Energije
VK	Vlada Kosova
GHG	Gasovi sa Efektom Staklene Bašte
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
HE	Hidroelektrana
KAEE	Kosovska Agencija za Energetsku Efikasnost
KEDS	Distribucija i Snabdevanje Električnom Energijom na Kosovu
KEC	Kosovska Energetska Korporacija
KES	Kosovska Energetska Strategija
KESCO	Kosovska Kompanija za Snabdevanje Električnom Energijom
KOSTT	Kosovski Operator Prenosnog Sistema i Tržišta
LPG	Tečni Prirodni Gas
MER	Ministarstvo Ekonomskog Razvoja
MEŽS	Ministarstvo Ekonomije i Životne Sredine
MEI	Ministarstvo Evropskih Integracija
MŽSPP	Ministarstvo Životne Sredine i Prostornog Planiranja
MIRECK	Klaster Metalne Industrije i Obnovljive Energije na Kosovu

MCC	Korporacija Milenijumskih Izazova
MFK	Milenijumska Fondacija Kosovo
NRD	Model Nacionalnog Registra - Baza Podataka
NAPEE	Nacionalni Akcioni Plan za Energetsku Efikasnost
NEKP	Nacionalni Energetski i Klimatski Plan
NPSSSP	Nacionalni Program za Sprovođenje Sporazuma o Stabilizaciji i Pridruživanju
NAPOI	Nacionalni Akcioni Plan za Obnovljivu Energiju
RPEE	Regionalni Program Energetske Efikasnosti
SSP	Sporazum o Stabilizaciji i Pridruživanju
TAIEX	Instrument Tehničke Pomoći i Razmene Informacija Evropske Komisije
TERMOKOS	Kompanija za Daljinsko Grejanje u Prištini
TE	Termoelektrane
UNDP	Program Ujedinjenih Nacija za Razvoj
USAID	Američka Agencija za Međunarodni Razvoj
ZB	Zapadni Balkan
SB	Svetska Banka

1. Uvod

Jednom davno, ugalj je ujedinio evropske zemlje i pomogao unapređivanju egzistencije stanovnika Kosova. Danas je ugalj užasna loša strana koja sprečava Kosovo da ispunjava energetske i ekološke zahteve za članstvo u Evropskoj uniji (EU) u budućnosti.

Evropska deklaracija potpisana je 18. aprila 1951. godine. Dovela je do Pariškog sporazuma, formirajući Evropsku zajednicu uglja i čelika (ECSC). To se dogodilo nakon Drugog svetskog rata. Normalizovala je francusko-nemačke odnose stavljajući proizvodnju uglja i čelika pod zajedničku organizaciju, čime je utrt put ka stvaranju Evropske unije.

Jedanaest godina kasnije, u zemlji "poslednjih ljudi Evrope"[1] '"Kosovo A", prva elektrana je izgrađena. U velikoj je meri uticalo na egzistenciju ljudi stvarajući bolje uslove za život i rad, dajući im prostor i sposobnost da napreduju u svom životu i sustignu zapadne kolege.

Međutim, u poslednjih 20 godina „zapadnjačenja" svojih gradova, veća upotreba energije na bazi uglja na Kosovu negativno utiče na zdravlje i dobrobit njegovih stanovnika, životnu sredinu i biodiverzitet. Poput susednih zemalja, Kosovo je postalo žarište u pogledu toksičnosti na vazduh zbog zastarelih elektrana na ugalj, upotrebe fosilnih goriva u domaćinstvu i sagorevanja ogrevnog drveta. Njegovi stanovnici su izloženi nekim od najvećih apsorpcija toksičnosti u vazduhu u Evropi: i do pet puta veće od nivoa EU smernica.

Iako je ugalj u početku ujedinio evropske nacije, danas svi okreću leđa uglju i sarađuju na preobražaju bloka od 27 zemalja iz visoke u niskokarbonsku ekonomiju kako bi povećali prosperitet i poboljšali kvalitet života ljudi. Stagnacija Kosova u vezi sa termoelektranama i dalje će razlikovati njegove stanovnike od Evropske unije. Kosovo mora da intenzivira svoje akcije ka energetskoj efikasnosti i obnovljivoj energiji da bi zemlja napredovala.

U oktobru 2015. godine, Republika Kosovo i Evropska unija potpisale su svoj prvi ugovorni sporazum, SSP. Ovaj sporazum predstavlja novu fazu političkih odnosa između Kosova i EU zvanično postavljanjem specifičnih mehanizama i rokova koji će na kraju uskladiti Kosovo sa standardima EU. Neophodno je navesti da, osim što služi kao okvir za pojačani politički dijalog, SSP takođe služi kao petlja za Kosovo za intimniju trgovinsku integraciju sa EU.

Da bi uspešno primenio SSP, Kosovo je 2015. godine izradilo svoj glavni dokument o nacionalnoj politici, NPSSSP. Cilj ovog programa je sprovođenje svih reformi i usvajanje pravnih tekovina EU u nacionalno zakonodavstvo u svim njegovim poglavljima. Ovaj program se sprovodi zajedno sa dva druga specifična dokumenta koja prate i prikazuju stopu uspešnosti ispunjavanja SSP-a: Agenda evropskih reformi (AER) i Program ekonomskih reformi (PER).

1. Durham, M. E. (Mary Edith). (1909) Teret Balkana. London: Nelson.

AER se fokusira na ključne ekonomske reforme, jačanje vladavine prava i konsolidaciju dobrog upravljanja, odnosno sprovođenje prioritetnih reformi koje zahtevaju pažnju na najvišem političkom nivou. Ovo potonje uključuje reforme za jačanje konkurentnosti i poboljšanje inkluzivnog rasta i otvaranja novih radnih mesta. Istovremeno, potencijalni kandidati za članstvo u Evropskoj komisiji godišnje podnose PER-ove Evropskoj komisiji. Sadrže makroekonomske projekcije za naredne tri godine.

Kosovo je jedan od poslednjih kandidata za EU integracije, zajedno sa Bosnom i Hercegovinom (status: potencijalni kandidati). U svojim naporima za reforme, Kosovo je takođe ugovorna strana Energetske zajednice. Unutar ove zajednice, Kosovo je prihvatilo da primeni osnovnu adaptaciju energetskog zakona EU, prema kojoj ima za cilj da poboljša svoje akcije u energetskoj efikasnosti i širu integraciju obnovljivih izvora energije u svoj energetski miks, između ostalog.

Ovaj će rad pružiti analizu Nacionalnog programa za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (NPSSSP) i njegovu međusobnu povezanost sa AER-om i PER-om u području napretka u merama energetske efikasnosti i obnovljivim izvorima energije. Pored toga, ovaj dokument će pružiti informacije o procesu praćenja, učinku i efikasnosti ispunjenja Kosova i pružiće konkretne preporuke o tome koje korake treba da preduzme vlada Kosova (VK) da ispuni svoj deo sporazuma sa EU.

2. Metodologija

Pristup istraživanju mešavina je teorijskog pregleda referentne dokumentacije o politici i razgovora sa akterima. Pregledi politika objavljeni su u dokumentima vlasti i različitih donatora i organizacija, kao što su: zakonodavstvo, nacionalne strategije i planovi, izveštaji, istraživački radovi itd.

Metodologija istraživanja je deduktivna: prikupljanje podataka, analize i pregled nalaza, procena ishoda i navođenje preporuka. Prikupljeni podaci korišćenjem komparativne analize obrađeni su u skladu sa međusobnim odnosima sa obavezama i preporukama za celokupni razvoj energetske efikasnosti (EE) i obnovljivih izvora energije (OIE) kako je utvrđeno u NPSSSP-u, AER-u i PER-u; odražavaju mere i prioritete koji proizlaze iz nacionalnog političkog značaja i mehanizama politike odnosa Kosova i EU.

U celini, istraživanje je razvijeno kroz 4 glavna koraka: 1) spisak sve referentne dokumentacije; 2) povratne informacije od ključnih aktera; 3) analiza sve referentne dokumentacije (kumulativni pregled opravdanosti primene kosovskih obaveza u vezi sa merama EE i OIE u okviru NPSSSP-a, AER-a i PER-a; pregled nacionalnog okvira politike, strategija i planova, itd.) i 4) rezime (procena) zaključaka, identifikacija ključnih pitanja i izazova u sprovođenju i strukturisanje sveobuhvatnih preporuka).

U radu se dalje proučava status i nivo sprovođenja ciljeva i aktivnosti postavljenih u tri dokumenta. Nivo sprovođenja odražava trenutni status uglavnom iz zakonodavne i sprovedbene perspektive prenošenja pravnih tekovina EU u vezi sa EE i OIE.

Intervjuisani su predstavnici institucija kao što su: Ministarstvo ekonomije i zaštite životne sredine (biv. MER i MŽSPP), biv. Ministarstvo za evropske integracije (MEI), Kosovska agencija za energetsku efikasnost (KAEE), Regulatorna kancelarija za energiju (RKE), Evropska komisija (EK), Deutsche Gesellschaft fürInternationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH), Svetska banka (SB), Kosovski operator prenosnog sistema i tržišta (KOSTT) i predstavnici privatnog sektora poput Klastera metalne industrije i obnovljivih izvora energije na Kosovu (MIRECK).

Većina identifikovanih aktera intervjuisana je, iako se postupak intervjua suočio sa ograničenjima izolacije usled pandemije COVID-19. Sledeći ograničavajući faktor bile su nekoliko promena vlade tokom 2020. godine i rotacija nekoliko odeljenja iz jednog ministarstva u drugo, npr. MŽSPP je prebačeno u Ministarstvo za infrastrukturu i životnu sredinu, a sada u Ministarstvo ekonomije i životne sredine.

3. Pregled energetike

Kosovo je pretrpelo značajan i brzi građevinski procvat u poslednjih dvadeset godina, što je zateklo državu nespremnu.

Politički nemiri, nedostatak vladavine prava i ekonomska oskudica stvorili su savršene uslove za prehranu rastuće potražnje kod ruralnih zajednicama da se presele u urbana područja, čineći izgradnju sektorom sa najbržim rastom kosovske ekonomije.

Vlada Kosova je 2016. godine identifikovala 350.000 zgrada, kako u privatnom, tako i u javnom sektoru, izgrađenih bez bezbednosnih i ekoloških dozvola.[2] Budući da VK ne kontroliše niti sprovodi mere uštede energije na zgradama u privatnom sektoru, ove mere se oslanjaju na milost vlasnika i volju.

Fizička izgradnja Kosova bila je izuzetno brza; međutim, šema najnovije evropske države bila je spora i stabilna. Nedostatak građevinskih propisa omogućio je kosovskim gradovima da postanu betonske džungle izgrađene od jeftinih materijala i bez odgovarajuće izolacije, što dovodi do povećanja potražnje za energijom. Istovremeno, nedostatak sistema daljinskog grejanja i neefikasna mreža ubrzali su tradicionalnu upotrebu sagorevanja lignita i drva za grejanje i kuvanje u domaćinstvu i privatnom sektoru.

Kosovo se suočava sa izazovima razvoja energetske efikasnosti i obnovljivih izvora. VK prima pomoć od donatora kao što su Evropska komisija (EK), Deutsche Gesellschaft fürInternationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Svetska banka (WB), Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), Korporacija milenijumskih izazova (MCC), Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) itd., koji ulažu i pomažu državi u zakonodavstvu i ulaganju u konkretne projekte kao što su javne zgrade.

Međutim, Kosovo je i dalje vrlo energetski intenzivno u poređenju sa prosekom EU, jer Kosovo koristi tri do četiri puta veću količinu energije za istu količinu BDP-a. Ovo je rezultat nedostatka mera energetske efikasnosti i druge opreme koja je energetski efikasna i niskog nivoa obnovljive energije koja proizvodi električnu i toplotnu energiju.

Kosovo je među najvećim izvorima zagađenja u Evropi, jer se njegova proizvodnja električne energije oslanja gotovo u potpunosti na sagorevanje lignita iz dve zastarele termoelektrane: „Kosovo A“ i „Kosovo B“. Vlada je zakazala razvoj projekta elektrane „Novo Kosovo“; međutim, 2018. godine, njegov primarni izvor finansiranja, Svetska banka, odlučila se povući iz projekta, navodeći da su troškovi energije iz obnovljivih izvora mnogo jeftiniji od uglja. U martu 2020. Contour

2. USAID Kosovo (July, 2016). Success story “Building Constructed without Permits in Kosovo move Toward Legalization”.

Global zaključio je da je razvoj elektrane „Novo Kosovo“ nemoguć i da neće nastaviti sa njenim sprovođenjem. Najava Contour Globala da neće graditi nove projekte uglja nastala je kao rezultat dubokog pomaka u pristupu globalnih političkih i finansijskih aktera koji se sve više odmiču od projekata uglja i fokusiraju se na budućnost energetskih sistema, energetsku efikasnost i energiju iz obnovljivih izvora. Lokalne nevladine organizacije koje su se neprestano protivile projektu su izjavile „Vreme je da se VK pridruži ovom novom globalnom trendu i otvori put neophodnoj tranziciji energetskog tržišta na Kosovu”.[3]

Iako je VK pokušala rešiti alarmantne zabrinutosti svojih građana i Evropske unije, njene strategije zasnovane na uglju samo su odložile proces suočavanja sa ovom opasnošću po životnu sredinu i zdravlje. Podsticaj njene politike u ulaganje u proizvodnju električne energije iz hidroelektrana uopšteno je rizična investicija sa oskudnim ekonomskim povratom: značajno šteti lokalnim zajednicama i životnoj sredini.

Studija koju je sproveo Univerzitet za energetiku i resurse u Berkeley-ju u Kaliforniji tvrdi da je približno energija koju bi Kosovo moglo proizvesti iz resursa biomase 6600 GWh/god.[4] Dok susedne države (Albanija, severna Makedonija i Srbija) deo svoje električne energije generišu koristeći obnovljive izvore, na Kosovu nedostaju studije o ukupnom potencijalu obnovljivih izvora energije na Kosovu.

Poslednjih godina cene tehnologije za solarnu energiju i vetar drastično su pale, što je omogućilo održivu energiju za zemlje poput Kosova u kojima su finansije oskudne, ali je geološki položaj pogodan.[5] Iako Kosovo ima značajne rezerve vetra[6] i stabilno sunčevo zračenje[7], one su i dalje nedovoljno iskorišćene.

Važni vladini dokumenti koji služe kao putokaz za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije su Energetska strategija, Nacionalni akcioni plan za energetsku efikasnost (NAPEE) i Nacionalni akcioni plan za obnovljive izvore energije (NAPOIE).[8] NAPEE 2010-2018[9] određuje cilj postizanja cilja uštede energije od 9% od finalne energije do 2018. godine.

Kontinuirano, NAPOE 2011-2020 postavlja cilj od ukupno 25% razvoja obnovljivih izvora u finalnoj potrošnji energije podeljen u tri sektora: (i) 25,64% obnovljivih izvora u bruto konačnoj potrošnji električne energije; (ii) 10% obnovljivih izvora u finalnoj potrošnji energije u transportu; i (iii) 45,65% OIE u bruto finalnoj potrošnji za grejanje i hlađenje.

3. Balkan Green Foundation (Mart 2020): https://www.balkangreenfoundation.org/en-us/press/180/kosovo-now-has-the-opportunity-to-build-a-sustainable-energy-future/
4. Kittner N, Dimco H, Azemi V, Tairyan E, Kammen D. Grupa za energetiku i resurse, Univerzitet u Kaliforniji, Berkeley. (2016). Održive mogućnosti električne energije za Kosovo.
5. Prema Međunarodnoj agenciji za obnovljive izvore energije (IRENA), od 2010. godine troškovi novih solarnih fotonaponskih projekata pali su za 82%.
6. Atlas vetrova Kosovo. Dostupan online: https://globalwindatlas.info/area/Kosovo (pristupljeno avgusta 2020).
7. Globalni solarni atlas. Dostupan online: https://globalsolaratlas.info/downloads/Kosovo (pristupljeno avgusta 2020).
8. Strategije postavljaju opšta načela, aktivnosti, politike i strategije unutar energetskog sektora zemlje i imaju za cilj povećanje energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije. Kosovska agencija za energetsku efikasnost (KAE) predala je konačni nacrt 4. NAPEE-a u oktobru 2019. godine, period pokrivanja 2019. - 2021.
9. Četvrti NAPEE uključuje mere za prenošenje Direktive 2012/27/EU. Nažalost, još uvek se čeka usvajanje 4. NAPEE-a.

Međutim, Kosovo je postiglo samo polovinu ciljeva energetske efikasnosti (od 9%) i nije postiglo svoje ciljeve obnovljive energije (22,9% od 25% postignutog). Neophodno je navesti da je ‘visok’ procenat udela obnovljive energije posledica revizije potrošnje biomase[10] umesto ulaganja u obnovljivu energiju.[11]

Kosovo odlaže svoj proces integracije u EU ne krećući se ka energetskom sistemu sa niskim emisijama uglja.[12] Međutim, uticaj degradacije životne sredine štetniji je od odlaganja Kosova ka integraciji u EU. Prema Svetskoj banci, oko 800 ljudi na Kosovu godišnje umre direktno od toksičnosti u vazduhu.[13] Dalje, bronhitis, bolesti srca i rak pluća glavne su bolesti sa kojima se stanovnici Kosova više puta suočavaju, što stvara ogroman napor u ionako slabom zdravstvenom sistemu i ekonomiji. Prema tome, VK mora preduzeti konkretne korake da iskoreni zagađenje vazduha ulaganjem u obnovljive izvore energije.

10. Sekretarijat Energetske zajednice (2019). Godišnji izveštaj o sprovođenju 2019.
11. Evropska komisija (2019). Izveštaj o napretku Kosova.
12. Putovanje koje je započelo potpisivanjem ugovora o Energetskoj zajednici: Dok se Kosovo, kao i ostale zemlje Zapadnog Balkana, nalazi na raskrsnici energetskog razvoja postavljajući nove ciljeve za razvoj EE i OIE, EU je postavila ambiciozniji cilj uštede EE (32,5 %) i ciljevi udela OIE (32%).
13. Svetska banka (2019). Izveštaj o zapadnom Balkanu - AQM na Kosovu. Izveštaj br: AUS0001229.

4. Napredak Kosova u procesu sprovođenja SSP-a

Cilj SSP-a je utvrđivanje konkretnih koraka postupnog usvajanja politike i ekonomskih reformi kroz tri bloka: I) Politički kriterijumi, II) Ekonomski kriterijumi i III) Evropski standardi - usklađivanje kosovskog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU.

Blok II - Ekonomski kriterijumi, usklađen je sa PER-ovima. Blok III - EU pravnih tekovina, uključuje usvajanje reforme politike u nacionalnom zakonodavstvu i sprovođenje približenog zakonodavstva. Podeljen je na 33 poglavlja pravnih tekovina EU i jedno poglavlje o usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU.

PER se fokusira na sprovođenje prioritetnih reformi koje zahtevaju pažnju na najvišem političkom nivou. Prioriteti PER-a služe kao srednjoročni, dok akcioni plan služi kao kratkoročni okvir.

Vlade pripremaju PER-ove za osmišljavanje i sprovođenje reformi u korist rasta, investicija i zapošljavanja. Njegove kratkoročne aktivnosti osiguravaju usklađenost vladinih planova rada sa NPSSSP i PER aktivnostima.

4.1 Nacionalni program za sprovođenje SSP - (NPSSSP)

Poglavlje broj 15 NPSSSP-a posvećeno je energetskom sektoru. Njegove obaveze vezane za energiju izložene su u članovima 74[14] i 114 bloka SSP-a. Iako član 74. podstiče približavanje zakonodavstva, član 114. podstiče sprovođenje pravnih tekovina EU o energetskoj efikasnosti, obnovljivim izvorima energije i uticaju na životnu sredinu energetskog sektora. Pored toga, član 114. naglašava važnost saradnje između Kosova i EnCS-a. Štaviše, Blok II (ekonomski kriterijumi) SSP-a naglašava važnost smanjenja potrošnje energije kroz specifične mere efikasnosti prema PER-u.

Uvodni deo NPSSSP-a postavlja kratkoročne mere i srednjoročne prioritete. Takođe predstavlja trenutnu situaciju na Kosovu, kao i njegov politički okvir. Drugi deo NPSSSP-a postavlja zakonodavne i sprovedbene standarde kroz matricu kratkoročnih mera.

14. Približavanje kosovskog zakona pravnim tekovinama EU, sprovođenje zakona i pravila konkurencije.

VK je usvojila pet uzastopnih NPSSSP-a. Za ovaj će se rad analizirati NPSSSP 2017-2021 i 2020-2024. Oba promovišu uštedu energije, diverzifikujući proizvodnju energije kroz obnovljive izvore, kao i zaštitu životne energije i ublažavanje.

4.1.1 NPSSSP 2017-2021

Srednjoročni prioriteti u bloku III su: pregled energetske strategije, sprovesti energetske ciljeve u skladu sa NAPOI-om i NAPEE-om, uspostavljanje „One-Stop-Shop-a“ za obnovljive izvore energije i sprovođenje energetskih performansi u zgradama (zgrade gotovo nulte energije, sertifikati o energetskim svojstvima, izdavanje energetskih sertifikata, pregled sistema grejanja, pregled sistema klimatizacije, pregled sistema grejanja i klimatizacije).

Usvojena je većina potrebnog zakonodavstva; međutim, VK uzastopno nije uspela izvršiti sprovođenje. Sprovođenje infrastrukturnih prioriteta koji direktno utiču na energetsku efikasnost i energetsko siromaštvo koje utiče na egzistenciju njegovih stanovnika delimično se ili uopšte ne sprovodi.

NPSSSP ne tretira energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije kao visoki prioritet. „Okvir sektorskih troškova”[15] sastoji se od 19 prioritetnih ciljeva[16], pod kojim se samo jedan bavi uštedama energetske efikasnosti. Preciznije, potprioritet 6.5 podstiče davanje prioriteta ulaganjima u energetsku efikasnost i zaštitu životne sredine. Ostali glavni prioriteti kao što su povećanje sigurnosti snabdevanja električnom energijom, ulaganja u prenosne i distributivne kapacitete omeli su energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije da bi bili navedeni kao visoki prioritet.

Vredno je spomenuti da se većina planiranih zakonodavnih mera ponavlja u dokumentima NPSSSP-a različitih godina. Većina sprovedbenih mera odnosi se na izradu i usvajanje nacionalnih strategija i akcionih planova. Zbog nedostatka međuinstitucionalne koordinacije u prioritetima i delotvornih mehanizama praćenja, mere sprovođenja su vrlo malo kvantitativne i kvalitetne da bi imale uticaja na uštedu energije i razvoj projekata iz obnovljivih izvora.

Sledeća Tabela 1. Matrica aktivnosti NPSSSP 2017-2020 ima za cilj procenu stanja i nivoa primene NPSSSP-a 2017-2020 energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije koji se odnose na kratkoročne zakonodavne i sprovedbene mere.

15. III. Prioriteti za finansiranje u okviru okvira sektorskih rashoda. “Za period 2017. - 2020. 19 prioritetnih ciljeva postavljenih za rešavanje srednjoročnog i kratkoročnog državnog budžetiranja kako bi se osiguralo ispunjavanje specifičnih ciljeva reformi kako bi se osiguralo ispunjavanje SSP-a i drugih obaveza evropskih integracija u prioritetnim oblastima.”
16. Troškovi i budžetiranje srednjoročnih prioriteta usklađeni su kroz poglavlje „Okvir sektorskih rashoda“, vezu između nacionalnog budžeta i prioritetnih sektora u okviru SSP/NPSSSP i AER.

Tabela 1. NPSSSP 2017- 2020 Matrica aktivnosti

Zakonodavne mere	NS	Sprovedbene mere	NS
1. Zakon o energetskoj efikasnosti.	4	1. Usvojena Energetska strategija 2017-2026.	4
1. Pregled AU o ciljevima obnovljivih izvora energije.	3	1. Usvojen Program sprovođenja energetske strategije za 2017. - 2019.	3
1. Pregled AU o promociji upotrebe obnovljivih izvora energije.	4	1. NAPOI 2011-2020, uključujući mere za osiguranje postizanja cilja od 25%. *Usvojeno.	4
1. AU za One-Stop-Shop za obnovljive izvore energije.	4		
1. Uredba o određivanju minimalnih energetskih performansi u novim zgradama u stambenim zgradama, zgradama koje se obnavljaju i zgradama svih vrsta osim stambenih.	3	1.Usvojen treći NAPEE 2016-2018.	4
2. Uredba o energetskim sertifikatima za nove zgrade i druge zgrade.	3	1. Mere EE u 20 javnih zgrada centralnog nivoa.	4
3. Uredba o metodologiji minimalnog izračuna energetskih performansi.	3	1. Mere EE u javnim zgradama lokalnog nivoa (Priština, Gnjilane, Uroševac i Đakovica).	4
4. Uredba o inspekcijskom sistemu opreme za grejanje i klimatizaciju. * Prilagođavaju se samo podzakonski akti; ne izvršava se primena.	3	1. Broj odobrenja za izgradnju novih kapaciteta OIE * Izdato su nekoliko odobrenja za kapacitete OIE.	4

NS – Nivo sprovođenja: 1 - Nezavršeno (Vlada se nije pozabavila reformom ili je vlada preduzela samo početne korake za sprovođenje reforme); **2 – U toku** (Vlada sprovodi reformu sa nekim početnim rezultatima); **3 – Delimično završeno** (Sprovođenje reforme je napredovalo i podržano rezultatima); **4 - Završeno** (Reforma je u potpunosti sprovedena).

Kao što se vidi iz tabele, preduzete su sve predviđene mere. Većina mera planira radnju u jednom koraku (poput usvajanja podzakonskih akata) i nedostaju dalji pokazatelji praćenja sprovođenja. Iako se čini da su sve „ruže“ na stolu, mnoge mere ne sprovode se pravilno, u potpunosti ili uopšte.

Glavne reformske mere zahtevaju usvajanje Zakona o energetskoj efikasnosti (1.1, videti tabelu 1.) i Energetske strategije 2017-2026 (2.1.), što znači postavljanje zakonodavnog i strateškog okvira za energetsku efikasnost i razvoj obnovljivih izvora.

VK je sprovela obe mere, ali nije uspela da sprovede sprovođenje in situ. Zakon o energetskoj efikasnosti[17] usvojen je 2018. godine, ali je neprimenjiv zbog nedostatka sekundarnog zakonodavstva. Dve godine zaredom, VK nije usvojila već izrađena „Administrativna uputstva”[18] koja proizlaze iz Zakona o energetskoj efikasnosti. Sporno je da li će biti potrebno da VK izmeni Zakon o energetskoj efikasnosti, jer delimično transponuje najnovije EU Direktive.[19]

Stvaranje posebnog fonda za energetsku efikasnost bilo je potrebno mnogo ranije u procesu. Zakon o energetskoj efikasnosti postavlja zakonodavni okvir za osnivanje Kosovskog fonda za energetsku efikasnost (KFEE), stvarajući mehanizme za finansiranje mera energetske efikasnosti. Operacionalizacija KFEE-a ove godine ocenjuje se kao napredak, ali fond treba započeti sprovođenje mera u privatnom sektoru.

Iako je Energetska strategija 2017-2026 (2.1) usvojena u januaru 2018. godine, a Program sprovođenja energetske strategije 2018-2020 (2.2) usvojen je u julu 2018. godine, obe se ne sprovode u potpunosti. Osiguranje snabdevanja energijom u oba dokumenta oslanja se na izgradnju TE „Novo Kosovo“ i rehabilitaciju TE „Kosovo B“. Rashodovanje prvog i produženje drugog stvaraju potrebu za ažuriranom energetskom strategijom. Na osnovu nove situacije, opšteg energetskog konteksta i pregleda ciljeva energetske efikasnosti i obnovljivih izvora, novu strategiju treba nadograditi tako da odražava takav razvoj između ostalih prioriteta. Srećom, VK je već započela postupak ažuriranja energetske strategije za period 2021-2030 (vremenski).[20]

NPSSSP 2017-2021 zahteva usvajanje NAPOE 2011-2020 (2.3). NAPOE postavlja cilj od 25% iz obnovljivih izvora energije uz najniže moguće troškove. U 2016. godini Kosovo je postiglo udeo od 24,6% (deo obračuna je udeo biomase za ogrev od 18,9% za grejanje domaćinstava[21]) obnovljive energije u bruto finalnoj potrošnji energije, upravo u skladu sa svojim ciljem od 25% za 2020. godinu. U 2017. godini udeo obnovljive energije bio je 23,6%, niži nego 2016. „Faktor znatnog smanjenja je taj što je zabeležena manja proizvodnja električne energije u većim hidroelektranama, zbog pogoršanih hidroloških uslova”.[22]

17. Zakon br. 06 / L-079 o energetskoj efikasnosti. Službeni list, Kosovo.
18. Intervju sa Avni Sfishta, lider tima, Kosovski projekat energetske efikasnosti, GIZ Kosovo.
19. Evropska komisija (2019). Izveštaj o napretku Kosova.
20. Intervju sa BesianaQorraj, predstavnicom Odeljenja za energetiku, Ministarstva ekonomije i životne sredine.
21. Prema propisima EU, upotreba drvne biomase za grejanje domaćinstava smatra se energijom proizvedenom iz OIE.
22. Ministarstvo ekonomskog razvoja. Izveštaj o napretku obnovljive energije Republike Kosovo 2016-2017 (2018).

Kosovo se obavezalo da će preuzeti odgovarajuću EU direktivu o energetskim svojstvima zgrada. Nakon usvajanja zakona o energetskim svojstvima zgrada[23] 2016,[24] nakon dve godine u decembru 2018. godine, VK je konačno usvojila tri tehnička propisa koja proizlaze iz zakona **(1.5., 1.6., 1,7., 1,8.).**

Iako je Kosovo uspešno usvojilo regulatorni okvir, njegova primena je u stagnaciji. Uz podršku Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbe-it (GIZ) GmbH, ex. MŽSPP je uspešno razvilo nacionalnu tipologiju zgrada za stambeni sektor i bazu podataka nacionalnog registra (BZNC) za zgrade. Nažalost, iako je BZNC funkcionalan, niti jedna zgrada nije navedena sa sertifikatom o energetskim svojstvima (EPC) u bazi podataka. Ista uredba postavlja pravni okvir za licenciranje energetskih revizora i procenitelja. Na Kosovu[25]; prema tome, ne izdaju se EPC-ovi. Shodno tome, usvojeni zakoni se ne sprovode u potpunosti. Srećom, MEŽS je trenutno usred postupka licenciranja 40-200 energetskih revizora i energetskih procenitelja.[26]

Pored toga, Kosovska agencija za energetsku efikasnost (KAEE), prema preporuci Evropske komisije (EK)[27] i EnCS, treba da funkcionalizuje platformu za praćenje i verifikaciju. Kompletna funkcionalizacija i upotreba softvera ISBEM[28] za izračunavanje energetskih svojstava u zgradama i dalje je u toku, kako je izvestio KAEE.[29]

NPSSSP 2017-2021 se bavi pitanjem „One-Stop-Shop“ sistemom za obnovljive izvore energije **(1.4.)**. Nakon usvajanja uredbe o „One-Stop-Shop-u“[30], od 2018. godine uspostaviće se međuinstitucionalna grupa koja će usmeriti i pojednostaviti postojeće postupke izdavanja dozvola i licenciranja. Međutim, EnRO je preporučio RKE-u da poboljša *„transparentnost i nediskriminaciju među proizvođačima obnovljivih izvora energije”*.[31] Pored toga, nedostatak efikasnih nadzornih mehanizama omogućio je nekim pružaocima usluga da se u potpunosti ne pridržavaju ugovornih uslova, što dovodi do ekoloških i socijalnih problema. RKE mora uspostaviti jednostavniju i transparentniju proceduru „One-Stop-Shop“ za izdavanje licenci.

Pored toga, NPSSSP zahteva kontinuirani razvoj projekata obnovljivih izvora energije. Međutim, VK bi trebala pažljivo razvijati nove hidroelektrane i sprovoditi konkretne procene uticaja na životnu sredinu za svaki novi projekat. RKE nije uspeo osigurati ekološke standarde u nekoliko projekata obnovljivih izvora. Trenutno postoji odluka o stanju u kojem RKE ne izdaje novu dozvolu za hidroelektrane. Umesto da donosi ad-hoc odluku, VK bi trebalo da usvoji novu održivu strategiju razvoja obnovljivih izvora energije zasnovane na izvorima koje Kosovo već poseduje, poput sunčevog zračenja i vetra.

23. Zakon br. 05/L-101 o energetskim svojstvima zgrada. Službeni list, Kosovo.
24. Biv. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP) podržano Regionalnim programom za energetsku efikasnost (RPEE).
25. Intervju sa gospođom ArbenAjazi. Odeljenje za prostorno planiranje, stanovanje i izgradnju, Ministarstvo ekonomije i životne sredine.
26. Intervju sa gospođom ArsimKuliqi, izvršnom direktorkom Kosovske agencije za energetsku efikasnost, Ministarstvo za evropske integracije, Kosovo.
27. Evropska komisija (2020). Izveštaj o napretku Kosova.
28. *iSBEM je vlasnički softverski interfejs uz pojednostavljeni model energetske gradnje (SBEM) koji je dizajniran u svrhu ukazivanja na usklađenost sa britanskim građevinskim propisima L2a i L2b u Engleskoj u pogledu emisije ugljа iz nestambenih zgrada.*
29. Intervju sa gospođom ArsimKuliqi, izvršnom direktorkom Kosovske agencije za energetsku efikasnost, Ministarstvo za evropske integracije, Kosovo.
30. Uredba br. 05/2018 o jedinstvenom sistemu obnovljivih izvora energije. Službeni list, Kosovo.
31. Sekretarijat Energetske zajednice (2019). Godišnji izveštaj o sprovođenju.

4.1.2. NPSSSP 2020-2024

Čak se ni u novom NPSSSP-u energetska efikasnost i obnovljivi izvori ne smatraju prioritetom. Ciljevi postavljeni u dokumentu uopšte nisu ambiciozni i ne predstavljaju konkretne korake koji bi pomogli u rešavanju problema sa kojima se Kosovo suočava u tim sektorima. Takođe, napor koji je Kosovo uložilo u pogledu energetske efikasnosti i obnovljivih izvora je minimalan. To se može uočiti po činjenici da se očekuje da će većinu postavljenih ciljeva ispuniti donatori i privatni investitori. Stavljanje agende energetske efikasnosti i obnovljive izvore energije u rukama spoljnih partnera stvara nesigurnost zbog promena koje bi se mogle dogoditi tokom kursa..

Prema tome, Kosovo mora razviti niz ciljeva u NPSSSP-u koji ne samo da energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije stavljaju kao visok prioritet, već i stvaraju povoljno okruženje koje će podstaći njihov razvoj u javnom i privatnom sektoru.

Srednjoročni prioriteti NPSSSP 2020-2024 su:pregled desetogodišnje energetske strategije, usvajanje Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NEKP) 2021-2030, rashodovanje neaktivnih delova TE „Kosovo A“, primena mera energetske efikasnosti u domaćinstvima kroz Projekt pouzdanog energetskog pejzaža (RELP) i ulaganja u energetsku infrastrukturu radi smanjenja gubitaka energije od strane operatora distributivnog sistema.

U vezi sa razvojem obnovljivih izvora, NPSSSP 2020-2024 predviđa članstvo RKE-a u ACER (Agencija za energetsku saradnju), usvajanje koncept-dokumenta o ciljevima obnovljivih izvora i sprovođenje analize troškova i koristi za poboljšanje centralnog daljinskog grejanja.

Još jednom se potreba za usvajanjem nove energetske strategije ocenjuje kao visoko prioritetna za postavljanje ukupne strukture budućnosti proizvodnje energije na Kosovu, u okviru koje se očekuje postavljanje novih ciljeva za energetsku efikasnost i obnovljive izvore. NPSSSP 2020-2024 naglašava potrebu usklađivanja između novih ciljeva zajedničkog korišćenja obnovljivih izvora sa ciljevima EU 2030.

Ministarstvo energetike i zaštite životne sredine (MEŽS), uz podršku EK, u procesu je sprovođenja studije evaluacije energetske efikasnosti Kosova i potencijala obnovljivih izvora, studija koja treba da bude završena do kraja 2020.[32] U međuvremenu, Energetska strategija 2017-2026 predviđa 29,47% udela u obnovljivim izvorima energije (na dobrovoljnoj osnovi), mnogo više od ciljeva NAPOE-a za 2011-2020, cilj koji VK takođe nije uspela postići.

Sistemi daljinskog grejanja pojavljuju se kao prioritet u NPSSSP 2017-2021. Do sada je VK postigla samo proširenje i poboljšanje sistema daljinskog grejanja u Prištini i Đakovici. Međutim, razvoj sistema daljinskog grijanja u drugim gradovima planira se samo analizom troškova i koristi. Akcionom planu nedostaju konkretne i brze mere za izgradnju centralnog grejanja u većim kosovskim gradovima, s obzirom na veliki broj domaćinstava koja sagorevaju ugalj i drva za grejanje.[33]

32. Intervju sa LenditaGashi, energetika i transport, Kancelarija za vezu Evropske komisije na Kosovu.
33. wASK je prvi put objavila “Potrošnja energije u domaćinstvima” za 2015. godinu. Prema vrsti toplotnih resursa oko 70,35% domaćinstava koristi drvo, 18,18% koristi električnu energiju, 7,10% koristi ugalj, 4,02% koristi centralno ili daljinsko grejanje, a 0,35% koristi druge alternative.

Razvoj daljinskog grejanja mogao bi u velikoj meri uticati na uštedu energije u domaćinstvima i povećati kogeneraciju toplotne energije i imati pozitivan uticaj na životnu sredinu na Kosovu.

NPSSSP 2017-2021 predviđao je mere uštede energije samo u vrlo malom broju javnih zgrada. NPSSSP 2020-2022 predvideo je povećanje uštede energije preduzimanjem mera u 1.200 domova i 10 višespratnica, projekat koji će sprovesti Projekat pouzdanog energetskog pejzaža (PPEP) - Milenijumska fondacija Kosovo (MFK). Ove mere će se prvi put sprovesti u zgradama privatnog sektora. Još jednom, velika investiranja u uštedu energije poverena su u smislu sprovođenja i financiranja donatorima.

VK je u procesu pripreme Nacrta NEKP[34] 2021-2030. 2021-2030. I ažurirana energetska strategija i NEKP moraju biti u skladu jer se bave istim područjima poboljšanja. Izrada ovog dokumenta još uvek je u prvoj fazi, dok je postupak izrade produžen zbog pandemije COVID-19.[35]

Konkretni prioriteti trebali su biti postavljeni u smeru: „One-Stop-Shop“, razvoja usluga energetskog pregleda i energetskih revizora, povoljne tržišne šeme zasnovane na obnovljivim izvorima energije i funkcionalizacije platforme za praćenje i verifikaciju. Rešenje ovih mera ne samo da bi drastično poboljšalo sektor uštede energije i obnovljivih izvora, štoviše, pomoglo bi stvaranju povoljnog okvira za investiranje i razvoj ovih sektora.

Bez sumnje, VK treba da investira u poboljšanje i unapređenje električne mreže, što je presudno za podsticanje razvoja kosovskog energetskog sektora. Međutim, pored prioriteta u energetskoj infrastrukturi, vlada takođe mora kao visoki prioritet postaviti stvaranje infrastrukture koja olakšava sprovođenje projekata koji su orijentisani na održive i obnovljive izvore.

34. NECP-ovi su uvedeni Uredbom o upravljanju energetskom unijom i klimatskim akcijama (EU) 2018/1999, dogovorenom u okviru paketa Čista energija za sve Evropljane, usvojenog 2019..
35. Intervju sa Avni Sfishta, lider tima, Kosovski projekat energetske efikasnosti, GIZ Kosovo.

5. Agenda evropskih reformi

Agenda evropskih reformi (AER) strukturisana je na osnovu tri područja: I) dobrog upravljanja i vladavine prava, II) konkurentnosti i investicione klime i III) obrazovanja i zapošljavanja. Njegova dva stuba služe kao srednjoročni okvir politike i kratkoročni okvir sprovođenja koji opisuje akcije, pokazatelje, rokove i odgovorne subjekte za svaki fokus.

Stub konkurentnost i investicione klime sadrži sedam prioriteta i 78 mere. Oni koji se odnose na EE i OIE naglašeni su pod prioritetima br. 2.5 i br. 2.7 (videti tabelu 2). VK priprema redovne izveštaje o primeni AER-a. Poslednji izveštaj, koji je pripremio bivši MEI pokriva period sprovođenja 2016-2018 prema akcionom planu.[36] Izveštaj navodi da je od 13 mera,10 u potpunosti sprovedeno, a 3 su u toku. Do danas su dodatne 3 mere takođe uspešno sprovedene. Ovaj rad je procenio akcioni plan AER putem tabelarnog pregleda stanja sprovođenja i nivoa sprovođenja svake aktivnosti / pokazatelja (videti Tabelu 2. AER Matrica sprovođenja).

Aktivnosti u okviru prioriteta br. 2.5.

Aktivnost **br.2.5.** *Objavljivanje skraćene energetske statistike i godišnja statistika energetske efikasnosti izrađena u skladu sa međunarodnim standardima pod prioritetom* br. **2.5** Sprovedeno je razvijanje niza ključnih sektorskih statističkih podataka za kreiranje politika u području državne energetske statistike. Agencija za statistiku Kosova (ASK) je postigla značajan napredak u pružanju energetskih statistika. Od 2014. usklađuje svoje publikacije o energetskoj statistici sa zahtevima Eurostat-a. Što se tiče statistika energetske efikasnosti, ASK je započeo njihovo objavljivanje u 2018. za referentni period 2011-2016 o sektorima domaćinstava i industrije. Publikacija sektora usluga i transporta biće dostupna 2020. godine.

Aktivnosti u okviru prioriteta br. 2.7.

Prioritet br. **2.7.** *Poboljšanje energetske sigurnosti i usvajanje sveobuhvatne energetske strategije za period* 2017-2026 vezani su za vlasništvo TE 'Kosovo B', rok za prekid rada TE 'Kosovo A', ažuriranje NAPOE-a i procena mehanizma finansiranja EE u javnom i privatnom sektoru.

Br. **2.7.1.** *Usvajanje energetske strategije* 2016-2025. Kao što je navedeno u prethodnom odjeljku, 2018. godine, nakon dvogodišnjeg kašnjenja, usvojena je Energetska strategija 2017-2026, stvarajući efekt na više nivoa odlaganja sprovedbenih mera. Razlozi za novu energetsku strategiju, kao što je objašnjeno u prethodnom odeljku, leže u trenutnom energetskom stanju države Kosovo.

Što se tiče aktivnosti **br.a.1.** *Odluka o modalitetima vlasništva TE „Kosovo B"* uspešno su sprovedene 2017. Prema tome, TE „Kosovo B" biće u javnom vlasništvu (najmanje 51% udela) u narednih 10 godina, što stvara održiv status investiranja za VK.

36. Konačni izveštaj o sprovođenju Agende evropskih reformi AER 2016 - 2018. Priština, 2018. http://mei-ks.net/repository/docs/raporti_mbi_zbatimin_e_era_1_11_2016-_30_11_2018_final_eng.PDF

Tabela 2. Matrica sprovođenja ERA-e

Br.	Prioriteti	Aktivnosti i pokazatelji	Status sprovođenja Da/Ne	LOI 4,3,2,1
2.5	**Razvoj određenog broja ključnih sektorskih statistika za kreiranje politika u oblasti državne energetske statistike**	**2.5.5.** Objavljivanje skraćene energetske statistike i godišnja statistika energetske efikasnosti izrađena u skladu sa međunarodnim standardima.	Da	4
	Unapređenje energetske sigurnosti i usvajanje sveobuhvatne energetske strategije za period 2017 -2026	1. Usvajanje energetske strategije 2016-2025	Da	4
		a.1. Odluka o modalitetima vlasništva Kosovo B	Da	3
	a) Odluka o modalitetima vlasništva za Kosovo B i o novim investicijama u generisanje energije, i rashodovanje Kosovo A	**a.2.** Nova investiranja u proizvodnju električne energije (svi izvori)	Da	2
		a.3. Treba odrediti rok za rashodovanje Kosova A.	Ne	2
2.7	b) Usvajanje ažuriranog akcionog plana obnovljive energije	**b.1.** Drugi izveštaj o napretku sprovođenja NAPOE-a	Da	3
	c) Procena najboljih modaliteta za uspostavljanje mehanizma za finansiranje energetske efikasnosti i d) Mere zaštite životne sredine u javnom i stambenom sektoru i promovisanju potpunog korišćenja postojećih inicijativa poput Regionalnog programa efikasnosti	**b.2.** Usvajanje ažuriranog NAPOE-a, uključujući odgovarajuće mere za osiguravanje da Kosovo postigne ciljeve od 25% za obnovljive izvore energije u 2020. godini	Da	4
		c.1. TAIEX misija za procenu modaliteta mehanizma finansiranja za mere energetske efikasnosti i životne sredine	Da	4
		c.2. Procena i odluka donesena o modalitetima mehanizma finansiranja za podršku investicijama u energetsku efikasnost i životnu sredinu	Da	3
		c.3. Usvajanje NAPEE-a 2016-2018.	Da	4
		c.4. Usvajanje zakona o energetskim svojstvima zgrada.	Da	4
		d.1. Usvajanje sekundarnog zakonodavstva kojim se prenosi Direktiva 2010/31 / EU **d.1.a.** Uredba o određivanju minimalnog energetskog učinka u novim stambenim zgradama, zgradama u obnovi i ostalim vrstama stambenih zgrada **d.1.b.** Uredba o energetskom sertifikatu za nove zgrade i druge zgrade **d.1.c.** Uredba o inspekciji sistema grejanja i klimatizacije	Da	4

Br.a.2. Nova investiranja u proizvodnju električne energije (svi izvori), što znači osiguravanje investiranja u proizvodnju električne energije iz različitih izvora. Kosovo ima značajan potencijal da integriše OIE u svoj sistem proizvodnje energije. Iako su se dogodila neka investiranja u sistem za prenos električne energije, nisu osigurana značajnija investiranja u proizvodnju električne energije. IPA 2014 program i IPA 2018 program više se fokusiraju na finansijsku podršku rehabilitaciji životne sredine obje TE. Do danas je instalirani kapacitet proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora 154 MW[37], tj. samo 10.7%[38] ukupnog proizvodnog kapaciteta.

VK je u različite strategije i planove uključivala hidroelektranu Zhur sa instaliranom snagom od 295 MW. Uprkos opetovanom planiranju, ostao je „stari" projekt u okviru strategija. Nikada nije dobio priliku da se razvije zbog nerealnih obračunskih hidroelektrana, velikih zabrinutosti za životnu sredinu i političkih sporova (preusmeravanje reka) sa Albanijom. Civilno društvo zatražilo je uklanjanje starog projekta HE Zhur iz svih planova i strateških dokumenata, jer taj projekt, osim što ima velike probleme sam po sebi kako u ekonomskoj izvodljivosti, tako i u političkoj racionalnosti, količina proizvedene električne energije ne opravdava investicija.[39]

Br. A.3. Rok za rashodovanje TE „Kosovo A" godinama je nerešeno pitanje za kosovsku vladu. Rashodovanje „Kosova A" je produženo, iako se kosovska vlada obavezala da će se pridržavati rashodovanja u skladu sa svojim odnosima sa EU. Postavljeni rok 2017. postavljen je na osnovu logike „što pre Kosovo razvije nove proizvodne kapacitete, pre će biti u mogućnosti da rashoduje TE„ Kosovo A ". Zbog toga je, s obzirom da kosovska vlada nije razvila dodatne proizvodne kapacitete, rashodovanje TE „Kosovo A" još jednom odloženo. Novi postavljeni rok za rashodovanje TE 'Kosovo A' je kraj 2023. godine (Energetska strategija 2017-2026).

Drugi izveštaj o napretku o sprovođenju NAPOE -a prema zahtevu b.1., je pripremljen početkom 2017. **b.2.** Usvajanje ažuriranog NAPOE-a, uključujući odgovarajuće mere kako bi se osiguralo da Kosovo dostigne ciljeve od 25% za obnovljive izvore energije 2020. godine. Nakon dvogodišnjeg odlaganja, VK je 2020. godine usvojila ažuriranu verziju NAPOE-a 2018-2020. Iako je NAPOE 2011-2020 imao za cilj veći udeo (29,47%) obnovljivih izvora na dobrovoljnoj osnovi, ažurirana verzija NAPOE-a smanjuje očekivanja postignuća na obavezni cilj od 25% udela obnovljivih izvora. Nažalost, kao što je prethodno rečeno, VK nije postigla nijedan od ciljeva.

c.1. TAIEX-ova misija da proceni modalitete mehanizma finansiranja za mere energetske efikasnosti i zaštite životne sredine sprovedene 2017. Jedna od preporuka bila je da VK pređe sa „Feed-in tarife" na konkurentniju šemu podrške. Tek treba uvesti šemu podrške zasnovanu na premijama plaćenim iznad cene električne energije, a ne administrativnim povratnim tarifama. Kako je izvešteno od strane RKE, EBRD podržava MEŽS u razvoju konkurentne šeme podrške koja je najpogodnija za Kosovo.[40]

37. Izvor iz Ministarstva energetike, Ministarstva ekonomije i životne sredine. Pristupljeno u julu 2020.
38. Biomasa koja se koristi za grejanje nije proračunata, zbog interesa da predstavlja samo instalirani proizvodni kapacitet iz OIE proporcionalno ukupnom instaliranom proizvodnom kapacitetu na Kosovu. Izvor podataka o instaliranom kapacitetu: Odeljenje za obnovljive izvore energije, efikasnost i kogeneraciju.
39. Balkan Green Foundtation, Institut za razvojnu politiku (mart 2019), „Hidroelektrane na Kosovu, snaga i njihov stvarni potencijal ".
40. Intervju sa Fidanlsufi, analitičar tarifne strukture u Kancelariji za regulaciju energije. Kosovo

c.3. NAPEE 2016-2018, usvojen 2017. godine, postavlja cilj energetske efikasnosti od 9%. Nažalost, do 2019. godine zabeležen je ciljni napredak od 4,1% (92 ktoe)[41] EE uštede finalne potrošnje energije. Konačni nacrt NAPEE 2019-2021 je na čekanju. Sledom toga, usvajanjem NAPEE-a 2019–2021, VK se obavezala da će u narednom periodu početi povećavati broj zgrada sa gotovo nula energije u javnim zgradama do 2021. Kao takva, ova posvećenost predstavlja veliku prekretnicu u pravcu uštede energije; međutim za takvu posvećenost potreban je mnogo veći tehnički i finansijski kapacitet koji nedostaje VK-u.

Nažalost, VK, suprotno susednim zemljama, još uvek nije uspela da započne promociju inicijativa poput Regionalnog programa energetske efikasnosti (RPEE).

Pregled sprovođenja AER-a rezultirao je da se od 15 aktivnosti / pokazatelja, samo dve (a.2. I a.3.) ne sprovode. ERA aktivnosti / pokazatelji su sprovedeni 86,6%. Što se tiče nivoa primene, prioritetni rezultati trebaju biti 65%, 20% delomično i 13,5% u toku.

41. Evropska komisija (2019). Izveštaj o napretku Kosova.

Gledajući brojeve sprovođenja, može se steći osećaj da je AER uspešno sprovedeni da je imao ogroman uticaj u „eri“ reformi za povećanje energetske efikasnosti i raznolikost obnovljivih izvora energije. Prelazeći brojke, ovaj je rad pregledao svaki rezultat aktivnosti zasebno i pregledao ishode ERA-e u celini.

Nažalost, AER kao celokupan reformski dokument nije imao velikog uticaja na povećanje energetske efikasnosti i diverzifikaciju reformi obnovljivih izvora energije. Dakle, VK nije uspela da sprovede dve najvažnije planirane aktivnosti, povezane sa obezbeđivanjem snabdevanja energijom i razgradnjom TE „Kosovo A“.

Najveći izazov ako AER nema ogroman pozitivan učinak je taj što je većina postavljenih prioriteta zastarela u novoj „fazi“ energije u kojoj se nalazi VK. Na primer: Pokazatelj c.4. kada se procenjuje na izveštajima, ocenjuje se kao sproveden. Iako je VK uspešno završila misiju TAIEX, nije uspela sprovesti najvažniju preporuku misije stručnjaka za prebacivanje sa feed-in tarifa na drugu šemu podrške za podršku obnovljivim generatorima. Imajući složenu i produženu proceduru licenciranja[42], kratko trajanje feed-in tarifa i bez aukcija, Kosovo ne može da se takmiči sa svojim susednim zemljama u privlačenju velikih investitora za proizvodnju obnovljivih izvora. Stoga, izlazni pokazatelji mogu biti pozitivni, ali ishod ne uspeva biti pozitivan.

Drugi izazov ERA-e je da postavljeni prioriteti i odgovarajuće aktivnosti / pokazatelji imaju ogromnu razliku u značaju i potencijalu uticaja, ali se ocenjuju kao isti. Pored toga, pokazatelji nisu navedeni kako bi se postigao ogroman pozitivan ishod, već samo pozitivan rezultat. Stoga bi VK, iako postavlja nove prioritete, trebalo da vrednuje prioritete i prema nivou uticaja i da efikasnije precizira pokazatelje.

42. U RKE postoje aplikacije koje čekaju licencu više od dve godine.

6. Evropski programi reformi

PER -ovi obavljaju vitalnu funkciju u budžetskim strategijama zemalja kandidata za članstvo u EU sadržeći srednjoročne makroekonomske projekcije za sledeće tri godine. Svaka mera reforme predviđa: I) aktivnosti koje će se sprovoditi svake godine, II) procene troškova i budžeta i III) očekivane ishode.

Vlada Kosova je izradila i odobrila pet PER -a. PER 2018-2020, PER 2019-2021 i PER 2020-2022 analizirani su za ovaj rad. Svaki se sastoji od dvadeset mera strukturne reforme, od kojih su dve posvećene energetskom sektoru, od ukupno tri.

Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije su deo PER aktivnosti, ali kosovska vlada nije uspela da ih sve završi na vreme. Osim toga, mnoge planirane aktivnosti su premali gest u poređenju sa problemom kosovskog energetskog sektora. Ako VK nastavi istim tempom sanacije vlastitih zgrada, otprilike 20-30 zgrada godišnje, trebaće joj najmanje 30 da završi sve zgrade.[43]

Nepouzdano snabdevanje električnom energijom utiče na ekonomski rast zemlje narušavajući poslovnu aktivnost. Da bi Kosovo stabilizovalo svoje snabdevanje električnom energijom i pojačalo konkurenciju, mora osloboditi svoj potencijal za obnovljive proizvodne kapacitete, promeniti tržišna pravila za investicije u obnovljive izvore i dizajnirati tarife koje odražavaju stvarne troškove energije.[44]

Ulaganje u obnovljive izvore energije moglo bi Kosovo od nepouzdanog i toksičnog društva pretvoriti u mesto za održiv život i poslovanje: na kraju krajeva, zdravo društvo znači produktivno društvo.[45]

Pogledajte tabelu matrice sprovođenja svih aktivnosti planiranih PER-om 2018-2020, ERP 2019-2021 i ERP 2020-2022.

43. VK poseduje približno 1000 zgrada širom Kosova.” Intervju sa gospođom Arsim Kuliqi, izvršnim direktorom Kosovske agencije za energetsku efikasnost, Ministarstvo za evropske integracije, Kosovo.
44. Od 2017. godine, godišnji dijalozi o ekonomskoj politici savetuju Kosovo da stvori okvir koji izričito podržava energetski sektor.
45. Ovaj informativni list fokusira se na zapošljavanje u sektorima obnovljive energije i energetske efikasnosti u Sjedinjenim Drža-vama i širom sveta. Prema američkom Izveštaju o zapošljavanju u sektoru energije za 2019. godinu (USEER), 611.000 ljudi radilo je u tehnološkim industrijama bez emisija, uključujući obnovljive izvore energije i nuklearnu energiju u Sjedinjenim Drža-vama. Međunarodna agencija za obnovljivu energiju (IRENA) zabeležila je još veće zapošljavanje u sektoru obnovljivih izvora u Sjedinjenim Državama na 855.000 direktnih i indirektnih radnih mesta u 2018. godini. Poslovi u energetskoj efikasnosti doživeli su značajan rast - sektor sada zapošljava više od 3 miliona ljudi u Sjedinjenim Državama. IRENA izveštava da je, u globali, sektor obnovljivih izvora energije zapošljavao 11 miliona ljudi u 2018. godini, 700.000 više nego 2017.). Citat: link: https://www.eesi.org/papers/view/fact-sheet-jobs-in-renewable-energy-energy-efficiency-and-resilience-2019

Table 3. PER matrica sprovođenja.

PER raspored aktivnosti					
Mere reforme	**2018- 2020**		**2019- 2020**		**2020- 2022**
	Aktivnosti	**NS**	**Aktivnosti**	**NS**	**Planirane aktivnosti**
	2018		**2019**		**2020**
(PER 2018-2020 & PER 2019- 2021 & ERP 2020-2022) **#1 Smanjenje potrošnje energije putem mera energetske efikasnosti.**	1) Usvajanje zakona o energetskoj efikasnosti 2) Modaliteti mehanizma finansiranja za podršku investicijama u energetsku efikasnost u skladu sa zakonom; 3) sprovođenje mera energetske efikasnosti u 60 javnih zgrada; 4) Studija izvodljivosti za sisteme daljinskog grejanja za Drenicu, Obilić, Prizren, Peć, Uroševac, Gnjilane, Mitrovicu i Zvečan; 5) Proširenje kogeneracijske mreže za opštinu Priština; 6) Izgradnja centralne toplane u Đakovici sa izvorom energije na biomasu (EZ).	4 4 4 1 2 1	1) Sprovesti mere EE u 50 javnih zgrada i započeti sprovođenje u 30 drugih javnih zgrada 2) Sprovesti mere EE u domaćinstvima u 600 kuća, 5 višespratnica i instalirati brojila potrošnje toplote i termostatske ventile za oko 3000 domaćinstava u Prištini (RELP) 3) Dodela grantova za mere efikasnosti za preduzeća koja vode žene (RELP) 4) Izgradnja daljinskog grejanja u Đakovici sa izvorima energije iz biomase (EC). 5) Funkcionalizacija KFEE-a. 6) Sprovesti plan investicija za jačanje, širenje mreže i projekte srednjeg napona kako bi se smanjili tehnički i komercijalni gubici.	3 2 2 3 3 4	1) Sprovesti mere EE u 50 javnih zgrada 2) Sprovesti mere EE u 1200 kuća i 10 višespratnica (RELP) 3) Instalirati brojila za merenje potrošnje toplote i termostatske ventile u 4500 domaćinstava u Prištini 4) Dodela grantova za mere EE za preduzeća koja vode žene (RELP) 5) Sprovesti planove kapitalnih investicija za jačanje i smanjenje tehničkih i komercijalnih gubitaka 6) Sprovesti mere EE u 12 javnih zgrada u 4 opštine.
	2019		**2020**		**2021**
	1) Sprovesti mere EE u 61 javnoj zgradi; 2) Izrada tehničkog rešenja za primenu sistema daljinskog grejanja za Drenicu, Obilić, Prizren, Peć, Uroševac, Gnjilane, Mitrovicu i Zvečan.	4 1	1) Sprovesti mere EE u oko 25 javnih zgrada (MED / KAEE). 2) Sprovesti mere EE u domaćinstvima) u 1200 domova, 10 višespratnica i instalirati merače potrošnje toplote i termostatske ventile za oko 4500 domaćinstava u Prištini (MFK); 3) Dodela grantova za mere efikasnosti za preduzeća koja vode žene(MFK); 4) Osnivanje odbora direktora i usvajanje oba IR paketa za EE fond. 5) Sprovesti investicioni plan za jačanje, širenje mreže i projekte srednjeg napona radi smanjenja tehničkih i komercijalnih gubitaka (KESCO).	4 2 4 4	1) Sprovesti mere EE u 15 javnih zgrada 2) Sprovesti mere EE u domaćinstvima u okviru RELP-a u 1200 domova i u 10 višespratnica i instalirati merila za merenje potrošnje toplote i termostatske ventile za oko 4500 domaćinstava u Prištini 3) Dodela grantova za mere EE za preduzeća koja vode žene u okviru RELP (MFK); 4) Sprovesti plan kapitalnih investicija za jačanje, umrežavanje i smanjenje tehničkih i komercijalnih gubitaka.

PER raspored aktivnosti					
Mere reforme	**2018- 2020**		**2019- 2020**		**2020- 2022**
	Aktivnosti	**NZ**	**Aktivnosti**	**NZ**	**Planirane aktivnosti**
	2020		**2021**		**2022**
	1) Sprovođenje mera energetske efikasnosti u 52 javne zgrade 2) Primena sistema daljinskog grejanja za Drenicu, Obilić, Prizren, Peć, Uroševac, Gnjilane, Mitrovicu i Zvečan.	4 1	1) Sprovesti mere EE u domaćinstvima u 1200 domova i u 10 višespratnih zgrada i instalirati merila potrošnje toplote i termostatske ventile za oko 4500 domaćinstava u Prištini (MFK). 2) Dodela grantova za mere efikasnosti za preduzeća koja vode žene (MFK). 3) Sprovođenje investicionog plana za jačanje, širenje mreže i projekte srednjeg napona radi smanjenja tehničkih i komercijalnih gubitaka(KESCO).	2 3 3	1) Sprovesti plan kapitalnih investicija za jačanje, širenje mreže i smanjenje tehničkih i komercijalnih gubitaka (KEDS). 2) Završetak studije izvodljivosti i analize troškova i koristi za izgradnju centralnog grejanja.
	2018		**2019**		**2020**
(PER 2018-2020 & PER 2019- 2021) **#2 Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju energije** **(PER 2020-2022)** **#2 Povećavanje raznolikosti izvora energije**	1) Razvoj projekta TE Novo Kosovo. 2) Realizacija tri projekta solarnih elektrana ukupne snage 9 MW. 3) Sprovođenje pet projekata za male hidroelektrane ukupne instalirane snage 22,1 MW, privatna investicija.	4 1	1) Početak izgradnje TE Novo Kosovo 2) Sprovođenje četrnaest novih projekata malih HE sa ukupnim instaliranim kapacitetom od 61,8 MW 3) Sprovođenje dva nova projekta energije vetra ukupne instalirane snage 32,4 MW 4) Sprovođenje dva projekta solarne energije ukupnog kapaciteta 3MW i ukupnog 0,4MW.	4 2 4 4	1) Izmena podzakonskih akata o podršci projektima iz obnovljivih izvora primenom konkurentnih ponuda / aukcija. 2) Reforma regulatornog okvira koji podržava proizvodnju električne energije od strane proizvođača sa vlastitom potrošnjom. 3) Sprovođenje četiri nova projekta iz malih hidroelektrana ukupne instalirane snage 15,60 MW. 4) Sprovođenje tri nova projekta energije vetra ukupne instalirane snage 105 MW. 5) Sprovođenje dva nova projekta fotonaponskih panela snage 3,4 MW.6) 200 profesionalnih praksi za žene u energetskom sektoru. 6) Priprema tehničke dokumentacije za izradu glavnog plana za distribuciju i snabdevanje prirodnim gasom.

Planirane aktivnosti					
Mere reforme	2018- 2020		2019- 2020		2020- 2022
	Aktivnosti	NZ	Aktivnosti	NZ	Planirane aktivnosti
	2019		2020		2021
(PER 2019-2021) **#2 Dalji razvoj kapaciteta za proizvodnju energije** **(PER 2020-2022)** **#2 Povećavanje raznolikosti izvora energije**	1) Razvoj projekta TE Novo Kosovo. 2) Sprovođenje 14 novih projekata malih hidroelektrana ukupne instalirane snage 61,8 MW, privatna investicija. 3) Sprovođenje dva nova projekta energije vetra ukupne instalirane snage 32,4 MW, privatna investicija.	2 3 4	1) Nastavak fizičke izgradnje TE Novo Kosovo. 2) Sprovođenje 14 novih projekata iz malih HE ukupne instalirane snage 37,86 MW. 3) Sprovođenje 3 nova projekta energije vetra ukupne instalirane snage 105 MW. 4)Izrada NECP-a.	1 3 4 2	1) Nacrt glavnog plana gasa za distribuciju i snabdevanje prirodnim gasom. 2) Sprovođenje osam novih projekata (MHE) instalirane snage 30,58 MW. 3) Sprovođenje jednog novog projekta energije vetra s instaliranom snagom od 11MW. 4) Sprovesti projekat fotonaponskih panela snage 10 MW.
	2020		2021		2022
	1) Nastavak izgradnje elektrane "Novo Kosovo"; 2) Sprovođenje četrnaest novih projekata iz malih hidroelektrana ukupne instalirane snage 37,86 MW, privatna investicija; 3) Sprovođenje tri nova projekta energije vetra ukupne instalirane snage 105 MW, privatne investicije.	1 3 3	1) Nastavak fizičke izgradnje TE Novo Kosovo.	1	1) Sprovođenje tri nova projekta iz malih hidroelektrana ukupne instalirane snage 11,3 MW 2) Sprovođenje tri nova projekta fotonaponskih panela snage 10 MW

NS – Nivo sprovođenja: 1 - Nezavršeno (Vlada se nije pozabavila reformom ili je vlada preduzela samo početne korake za sprovođenje reforme); **2 – U toku** (Vlada sprovodi reformu sa nekim početnim rezultatima); **3 – Delimično završeno** (Sprovođenje reforme je napredovalo i podržano rezultatima); **4 - Završeno** (Reforma je u potpunosti sprovedena).

Mera broj jedan:
Smanjenje potrošnje energije putem mera energetske efikasnosti

Mera broj jedan: Smanjenje potrošnje energije putem mera energetske efikasnosti deo je PER 2018-2020 i PER 2019-2021 i PER 2020-2022.

VK je 2014. godine izradila nacrt zakona o merama energetske efikasnosti, dok je 2018. godine zakon usvojen. Zakon ne precizira institucionalnu odgovornost i nije usvojio podzakonske akte - blokirajući primenu mera energetske efikasnosti i sukobljavajući zakon sa direktivama EU.

Planirane aktivnosti energetske efikasnosti 2019. i 2020. za sektor domaćinstava ovise o vanjskom financiranju, jer vlada nije dodelila budžetske izvore. Ovo je vrlo zabrinjavajuće, jer finansiranje iz vanjskih izvora čini odgovornost nejasnom. Na primer, MFK se obavezao da će primeniti mere energetske efikasnosti u 1.200 domova, deset višespratnica i instalirati brojila potrošnje grejanja u 4.500 domaćinstava u Prištini; međutim, nijedan od njih do sada nije sproveden. MFK i TERMOKOS potpisali su memorandum o razumevanju, komisija još nije održana, a završetak projekta predviđen je za septembar 2021. Ovaj projekt još uvek čeka na sprovođenje.

KFEE je 2019. godine funkcionalizovan, a počeo je sa radom 2020. Svrha KFEE-a je osigurati finansijska sredstva za opštine za sprovođenje mera energetske efikasnosti u trideset zgrada godišnje (ili dvadeset godina za sprovođenje mera energetske efikasnosti u svim zgradama u vlasništvu Kosova). Ovaj fond je progresivan, ali nije uspeo uključiti najvećeg potrošača energije: privatni sektor. Neuspehom subvencionisanja finansiranja mera za energetsku efikasnost u privatnom sektoru, Kosovo dugoročno povećava svoje gubitke, kako u energetskom tako i u poslovnom sektoru.

Nedostatak pravilnog planiranja blokira sprovođenje mnogih mera energetske efikasnosti. U 2019. godini osam opština je trebalo dobiti daljinsko grejanje, ali nije uspelo izvršenje, jer je studija izvodljivosti bila planirana za 2020. godinu, što je onemogućilo izvršenje prve bez realizacije poslednje.

VK mora biti delikatnija kada planira svoje aktivnosti kako bi se osiguralo da slede odgovarajući vremenski raspored: Zakoni bez podzakonskih akata su beskorisni i samo pokazuju nestabilnost mlade države.

Mera broj dva:
Dalji razvoj proizvodnih kapaciteta

Mera broj dva: Dalji razvoj energetskih kapaciteta deo je ERP 2018-2020 i ERP 2019-2021.

Uprkos brojnim kritikama na račun VK, izgradnja TE „Novo Kosovo“ ostala je glavna aktivnost tokom 2018. i 2019. godine, ali ne i za 2020. godinu. U vremenima kada čitav svet pokušava smanjiti emisiju CO2, VK nastavlja sa projektom zasnovan na sagorevanju uglja. Srećom, Contour Global i WB odustali su od projekta. Kritike su stigle i od EU i od civilnog društva i od građana, prepoznajući TE „Novo Kosovo“ ekološki i finansijski rizično. Prema Izveštaju EK 2020 na Kosovu, „Nekoliko aspekata projekta, uključujući potencijalni uticaj na javne finansije, cene električne energije za potrošače, biodiverzitet, klimatske promene i životnu sredinu, kao i njegovu kompatibilnost sa pravilima o državnoj pomoći, pokrenulo je pitanja“.[46] Neke naučne studije kritikovale su TE „Novo Kosovo“ zbog njenog negativnog uticaja na upotrebu vode i na naselja iznad rudarskih područja.[47] Prema civilnom društvu, „čitav proces karakterisale su očite nepravilnosti, česte promene, nedostatak transparentnosti i konsultacije sa javnošću“.[48]

Što se tiče obnovljivih izvora energije, sve su aktivnosti privatne investicije koje zavise od šema feed-in tarifa. Napredak je postignut u solarnim i vetroelektranama: tokom 2018-2020. više od 10 MW fotonaponskih elemenata započelo je postupak, dok još 20 MW čeka na sprovođenje. Projekt vetroelektrane Kitka, snage 32,4 MW, započeo je sa radom 2018. godine, dok je projekat u Bajgori, snage 105 MW, u fazi izrade i očekuje se da počne sa radom do 2021. godine.

Međutim, mnogi drugi projekti čekaju dozvolu od RKE, a budući da je šema podrške „Feed-in tarifa“ ograničena za nove generatore obnovljivih izvora, mnogi drugi projekti se nisu uspeli sprovesti na samom početku.

46. Evropska komisija (2020). Izveštaj o napretku za Kosovo.
47. Lappe-Osthegea, T.; Andreasb, J. (2017). Energetska pravda i nasleđe sukoba: Procena projekta termoelektrane Kosovo C. Energetska politika 2017
GAP Institut (2018). Uticaj TE „Novo Kosovo“ na tarife za električnu energiju.

Mera broj dva (ERP 2020-2022)
Povećavanje raznolikosti izvora energije

Mera broj dva: Povećanje raznolikosti izvora energije samo je deo ERP-a 2020-2022.

PER 2020-2022 i NPSSSP 2020-2024 uključuju energetsku diverzifikaciju, uključujući prirodni gas. Generalni plan za distribuciju i snabdevanje prirodnim gasom pokazuje da VK planira da koristi gasifikaciju kao srednjoročni infrastrukturni projekat i prelazak sa uglja na OIE. RKE i MER, sada MEŽS, podržani od MCC Compact Projekta, rade na uspostavljanju pravnog i infrastrukturnog okvira za razvoj distributivne mreže za gasifikaciju pogodnu za komprimovani prirodni gas (CNG) i tečni prirodni gas (LPG). MCC Compact projekt podržava Vladu u: (i) pripremi tehničke studije predizvodljivosti kako bi se olakšao odabir specifičnih kapaciteta i tehnoloških vrsta gasne infrastrukture; i (ii) razvijanje institucionalne mape puta za sektor gasa.[49]

VK mora promeniti svoju staru paradigmu uglja i hidroelektrana i prepoznati svoj potencijal za stabilizaciju svog energetskog sektora i ekonomije ulaganjem u obnovljive izvore energije, posebno vjetar i sunce. Dajući prednost prioritetima u pogledu energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije, Kosovo će ulagati u inovacije i održivi ekonomski razvoj, što će olakšati proces integracije u EU.

49. Implementation Agreement Between the Millennium Challenge Corporation and the Government of the Re-public of Kosovo Acting Through the Office of the Prime Minister for the Development and Facilitation of Implementation of a Millennium Challenge Compact. Dated October 18, 2019

7. Zaključci

Ovaj rad zaključuje da svi dokumenti priznaju neodrživi energetski sistem Kosova. Svaki dokument sadrži podnošljive mere i aktivnosti kojima je cilj poboljšati energetski sistem baveći se energetskom efikasnošću i obnovljivim izvorima energije. Međutim, mere i radnje ovih dokumenata se ponavljaju zbog nesposobnosti VK da ispuni svoje obaveze. Neusvajanje podzakonskih akata zakona o energetskoj efikasnosti je primer takve sistemske nesposobnosti za primenu. Čak i kada je zakonodavstvo u skladu sa pravnom tekovinom EU, Kosovo i dalje ima nedostataka u suzbijanju potrošnje energije.

Nedostatak sveobuhvatne i održive energetske strategije zasnovane na obnovljivim izvorima i snažnih mera uštede energije čini VK pouzdanom u neodrživim izvorima za proizvodnju električne energije. Bilo je planirano da VK započne proces napuštanja starih generatora na bazi uglja koji imaju negativan uticaj na životnu sredinu osiguravanjem snabdevanja energijom na obnovljivim izvorima. Vlada je skoro postigla ciljeve od 25% za obnovljive udele, ali budući da se većina udela temelji na drvu za ogrev, to se može smatrati lažnim uspehom.

Kosovo je krhko za lako promišljena rešenja; stoga su ulaganja u nove termoelektrane na ugalj, hidroelektrane i upotrebu biomase (drva za ogrev) rizične alternative sa dugotrajnim posljedicama. Iskorišćavanje prirodnih resursa dovešće do zloćudne budućnosti. Napokon, zaštita životne sredine je osnova trajne stabilnosti.

Sve NPSSSP i AER mere odnose se na usvajanje nacionalnih strategija i akcionih planova, nedostaju postavljeni mehanizmi praćenja za njihovo sprovođenje. Uz to, oba dokumenta imaju vrlo malo konkretnih aktivnosti koje mogu uticati na uštedu energije i razvoj projekata iz obnovljivih izvora. Stoga su nedostatak efikasnog mehanizma praćenja i međuinstitucionalne koordinacije u prioritetima glavni izazovi u izradi i primeni različitih NPSSSP-a i AER-a.

NPSSSP i AER se ne bave stvarnim preprekama u razvoju obnovljivih izvora. Izazovi poput nedostatka direktnog procesa „One-Stop-Shop“ i nedostatka tržišne šeme podrške za obnovljive izvore čine njihov razvoj niskim i netransparentnim. Pored toga, VK se ne može takmičiti sa susednim zemljama u privlačenju velikih investitora za proizvodnju obnovljivih izvora. Najveći izazov ako AER nema ogroman pozitivan učinak je taj što je većina postavljenih prioriteta zastarela u novoj „fazi“ energije u kojoj se nalazi VK.

Svi PER-ovi stavljaju većinu mera i aktivnosti u ruke spoljnih partnera, stvarajući rizike i zavisnost kako o politici tako i o finansijskom aspektu. Stepen nesigurnosti je visok zbog promena koje bi se mogle dogoditi tokom prioriteta spoljnih donatora, finansijskih institucija i investitora.

Iako izgledi za integraciju u EU ne bi trebalo da budu primarni motiv za Vladu da prebaci svoj energetski sistem, poštovanje ugovornih sporazuma sa EU će omogućiti Kosovu da može da napreduje do višeg životnog standarda.

8. Preporuke

VK će sprovoditi svoje obaveze prema AER-i i PER-u. Nadalje, ona bi takođe trebala usvojiti prakse i koristiti mehanizme koji će poboljšati međuinstitucionalnu saradnju. Njeni prioriteti moraju biti u skladu sa dokumentima pravne tekovine EU i srodnim nacionalnim strategijama. VK mora dodeliti sredstva i odgovarajuće ljudske kapacitete za sprovođenje prioriteta.

Kao ambiciozna zemlja EU, Kosovo mora da promoviše održivu proizvodnju energije i obnovljive izvore energije. Da bi to učinilo, Kosovo mora izvršiti detaljnu analizu svojih potencijalnih puteva ka zelenijoj budućnosti, izgraditi snažniji zakonodavni i infrastrukturni okvir i ozbiljno uložiti u alternative zagađujućim izvorima. Nažalost, neuspeh u izdvajanju odgovarajućeg finansiranja za sprovođenje mera samo će stagnirati kosovski proces u EU.

Stvaranjem mehanizama za sprovođenje, nadgledanje i primenu zakona koji su u skladu sa pravnom tekovinom EU, VK će osigurati da se ozbiljno kreće ka održivoj budućnosti.

Kao takva, VK bi trebala zauzeti inovativne i održive pristupe kada planira program energetske strategije za postizanje svojih ciljeva iz obnovljivih izvora. Njeni obnovljivi ciljevi moraju uzeti u obzir uticaj na životnu sredinu i garantovati održiv ishod ne ulažući u zagađujuće izvore.

Ulaganjem u isplative izvore, vladino ulaganje u obnovljive izvore energije značajno će uticati na ekonomiju i dobrobit njegovih stanovnika. Mere u ERP uključuju sprovođenje različitih projekata OIE, što je svakako dobrodošlo. Međutim, s obzirom na opadajuće troškove obnovljive energije, Kosovo bi moglo mnogo dalje da napreduje u svojim ciljevima OIE usvajanjem konkurentnih procesa odabira za svoju podršku obnovljivim izvorima energije. Važno je naglasiti da se očekuje da će Energetska zajednica usvojiti nove ciljeve obnovljive energije za 2030. godinu, u skladu sa ciljevima EU, a to će zahtevati značajne dodatne napore Kosova.

Da bi Kosovo ispunilo svoje ciljeve EU, mora da preusmeri svoju energetsku strategiju tako da uključi konkretne mere za integraciju obnovljivih izvora u sve sektore (električna energija, grejanje, hlađenje, transport i voda), a ne samo u sektor električne energije. Integracija obnovljivih izvora u različite sektore doprinosi dekarbonizaciji energije i stvara zaposlenost. Ipak, njegov trenutni sistem feed-in tarifa treba revidirati.

Kosovo će dalje ulagati u prvo gorivo energije - energetsku efikasnost. Zakon o energetskoj efikasnosti i EE fond kao mehanizam podrške trebali bi poboljšati situaciju. Dakle, Kosovo treba da usvoji podsticaje za energetsku efikasnost u privatnom i sektoru domaćinstvu.

Kosovo mora razviti niz ciljeva u NPSSSP-u koji stavljaju energetsku efikasnost i obnovljivu energiju kao visok prioritet. Takođe mora stvoriti povoljno okruženje koje bi podstaklo njihov razvoj u javnom i privatnom sektoru. PER i AER identifikuju reformske prioritete, ali reforme i pravovremeni projekti trebaju značajne napore.

Preusmeravajući svoj energetski sektor ka obnovljivoj energiji i energetskoj efikasnosti, Kosovo može postati vodeći primer u regionu u pogledu dugoročne stabilnosti. Ne samo da će smanjiti nivo zagađenja vazduha, već će otvoriti nova vrata za prosperitet u svojoj ekonomiji i ubrzati proces pridruživanja EU.

balkan

german

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft